

WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
WOJCIECH KUTYŁA

KRR-4101-004-02/2014

P/14/124

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

<i>Numer i tytuł kontroli</i>	P/14/124 – Skuteczność przyjętych procedur i podejmowanych działań w celu ograniczenia prawdopodobieństwa wystąpienia w Polsce afrykańskiego pomoru świń
<i>Jednostka przeprowadzająca kontrolę</i>	Najwyższa Izba Kontroli Departament Rolnictwa i Rozwoju Wsi
<i>Kontroler</i>	Izabela Piotrowska, główny specjalista kp., upoważnienie do kontroli nr 91272 z dnia 18 września 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
<i>Jednostka kontrolowana</i>	Główny Inspektorat Weterynarii, ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
<i>Kierownik jednostki kontrolowanej</i>	Marek Pirsztuk – Główny Lekarz Weterynarii od 7 lipca 2014 r. Krzysztof Jażdżewski – p.o. Głównego Lekarza Weterynarii od 20 marca do 6 lipca 2014 r. Janusz Związek – Główny Lekarz Weterynarii od 8 listopada 2008 r. do 19 marca 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 3-3a)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Główny Lekarz Weterynarii podejmował działania zabezpieczające Polskę przed wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń (ASF) oraz działania ograniczające rozprzestrzenianie wirusa tej choroby na terenie kraju.¹

Główny Lekarz Weterynarii:

- opracował plan gotowości zwalczania afrykańskiego pomoru świń, uwzględniający m.in. zadania Inspekcji Weterynaryjnej w przypadku stwierdzenia choroby w stadach świń,
- polecił prowadzenie badań monitorujących wykrycie ASF, m.in. poprzez program mający na celu wczesne wykrycie zakażeń tym wirusem, oraz wprowadzenie środków zapobiegawczych na przejściach granicznych,
- określił obszar objęty restrykcjami, a następnie – po około 2 tygodniach – wnioskuje do Komisji Europejskiej o zmniejszenie tego obszaru,
- opracował i przekazał Komisji Europejskiej Polski plan środków podjętych w celu zwalczania afrykańskiego pomoru świń u dzików na obszarze objętym ograniczeniami i ochronnym, m.in. z zakazem polowań zbiorowych,
- powołał Krajowy Zespół Kryzysowy do spraw ASF po wystąpieniu ognisk ASF u świń, oraz polecił wzmożenie kontroli transportów zwierząt, egzekwowanie stosowania zasad bioasekuracji w stadach świń oraz rozpowszechnianie informacji o obowiązku zgłaszania do organów Inspekcji Weterynaryjnej nagłych upadków świń,

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

- podjął działania w celu likwidacji zagrożeń związanych z ogniskami ASF w stadach świń,
- monitorował na bieżąco działania podejmowane w celu zapobieżenia możliwości przeniesienia się ASF poza obszar objęty ograniczeniami oraz informował kraje członkowskie UE oraz kraje spoza UE o sytuacji epizootycznej związanej z wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń u dzików oraz dwóch ognisk u świń,
- podejmował działania w celu przywrócenia eksportu mięsa wieprzowego po wystąpieniu ASF oraz działania dla pozyskania nowych rynków zbytu.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Zabezpieczenie Polski przed wystąpieniem ASF

Opis stanu faktycznego

Od 2009 r. prowadzone były przez GLW działania mające na celu minimalizację ryzyka przeniesienia do Polski afrykańskiego pomoru świń.² W październiku 2009 r. GLW polecił wojewódzkim lekarzom weterynarii m.in. zaktualizowanie planów gotowości zwalczania ASF, a granicznym lekarzom weterynarii i Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Lekarzowi Weterynarii (WLW) wdrożenie zaostrzonych środków kontroli w zakresie nielegalnego wwozu żywności pochodzenia zwierzęcego do Polski.

(dowód: akta kontroli str. 135, 143, 1318-1322, 1481-1482)

W 2003 r. GLW opracował Plan gotowości zwalczania afrykańskiego pomoru świń³, uwzględniający m.in. zadania Inspekcji Weterynaryjnej (IW) w przypadku stwierdzenia choroby w stadach świń.

Z wyjaśnień Zastępcy GLW wynika, że zgodnie z art. 21 dyrektywy 2002/60/WE⁴ Plan gotowości zwalczania ASF dotyczył tylko ognisk ASF u świń, a nie zwalczania ASF u dzików. Wyjaśnił także, iż „(...) ustanowienie procedury, która w sposób jednolity i prosty uwzględni dane dotyczące populacji dzików, sytuacji epizootycznej (i jej spodziewanego dalszego rozwoju) oraz uwarunkowań geograficznych dla całego terytorium Polski jest bardzo trudne. Ponadto, wymóg utworzenia takiej procedury nie jest zawarty w załączniku VI („Kryteria i wymogi odnoszące się do planów awaryjnych”) do dyrektywy 2002/60/WE, która dodatkowo (...) określa, iż plan gotowości zwalczania ASF dotyczy działań IW w przypadku wystąpienia ASF u świń.”

(dowód: akta kontroli str. 187-188, 1701-1702)

W 2011 r. w związku z wystąpieniem ognisk ASF w rejonie Petersburga i wydaniem przez Komisję Europejską (KE) decyzji obligującej m.in. Polskę do prowadzenia na granicy kontroli czystości i dezynfekcji pojazdów służących do przewozu zwierząt przyjeżdżających z Rosji⁵, GLW m.in. zobowiązał granicznych lekarzy weterynarii do wdrożenia i egzekwowania przepisów zawartych w tej decyzji.

² W dniu 26 października 2009 r. GLW otrzymał komunikat KE o wykryciu ogniska ASF w okolicach Petersburga. Rozprzestrzenianie się choroby po terytorium Federacji Rosyjskiej obserwowano od 2007 r.

³ Plan gotowości zwalczania ASF opracowany i zatwierdzony został przez GLW w sierpniu 2004 r.

⁴ Dyrektywa z dnia 27 czerwca 2002 r. ustanawiająca przepisy szczególne w celu zwalczania afrykańskiego pomoru świń oraz zmieniająca dyrektywę 92/119/EWG w zakresie choroby cieszyńskiej i afrykańskiego pomoru świń (Dz. U. UE L 192 z 20 lipca 2002 r., s. 27 ze zm.).

⁵ Decyzja KE nr 2011/78/UE z dnia 3 lutego 2011 r. w sprawie niektórych środków mających na celu zapobieżenie rozprzestrzenianiu się wirusa afrykańskiego pomoru świń z Rosji do Unii (Dz. U. UE L Nr 30 z 4 lutego 2011 r. s., 40).

Główny Lekarz Weterynarii w ramach współpracy z Departamentem Kontroli Celno-Akcyzowej i Kontroli Gier w Ministerstwie Finansów informował o konieczności egzekwowania przepisów ww. decyzji przez funkcjonariuszy Służby Celnej na przejściach granicznych na terytorium Unii Europejskiej, w których nie ma siedzib granicznych lekarzy weterynarii.

Główny Lekarz Weterynarii zwrócił się do Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego (PIW-PIB) – w związku z informacjami o możliwości wystąpienia ASF w Obwodzie Kaliningradzkim – o przygotowanie analizy ryzyka przeniesienia się ASF z terytorium tego obwodu na trzodę chlewną oraz dziki w Polsce oraz udostępnienie informacji na temat możliwości diagnostycznych dotyczących badań w kierunku ASF. Wydał także Warmińsko-Mazurskiemu WLW polecenie wdrożenia na określonym obszarze przygranicznym monitoringu w celu wykrycia ASF, w tym pobierania próbek od padłych świń oraz padłych i odstrzelonych dzików.⁶

(dowód: akta kontroli str. 135-136, 143-146, 1323-1332, 1340-1341, 1359-1360, 1355-1356, 1366-1367, 1441-1446, 1463-1467, 1481-1511)

W związku z wystąpieniem ASF na Ukrainie w 2012 r. oraz na Białorusi w 2013 r. Główny Lekarz Weterynarii wydał polecenie wojewódzkim lekarzom weterynarii pobierania próbek do badań od wszystkich padłych świń oraz padłych i odstrzelonych dzików w pasie przygranicznym o szerokości 40 km od granicy z Federacją Rosyjską, Litwą, Republiką Białorusi oraz Ukrainą, a także podjęcie innych działań informujących o zagrożeniu ASF, w tym przeprowadzenia szkoleń dla lekarzy weterynarii⁷.

Zorganizowano – wspólnie z Rządowym Centrum Bezpieczeństwa (RCB) oraz Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) – ogólnokrajowe ćwiczenia zwalczania ASF – LIBERO 2013⁸, w celu przetestowania działań podejmowanych w sytuacji wystąpienia afrykańskiego pomoru świń.

(dowód: akta kontroli str. 136-139, 146-157, 158-179, 1369-1374)

W związku z podwyższonym ryzykiem wystąpienia ASF na terenie części województw podlaskiego, mazowieckiego i lubelskiego spowodowanym wystąpieniem ASF na terytorium Białorusi, Główny Lekarz Weterynarii zwrócił się do Wojewodów: Podlaskiego, Mazowieckiego i Lubelskiego o wydanie rozporządzeń na podstawie art. 48 ust. 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz

⁶ Próbki do badań pobierano od padłych świń (po analizie ryzyka) oraz padłych i odstrzelonych dzików, a następnie przesyłano je do badań laboratoryjnych. W 2011 r. badania monitoringowe były prowadzone w pasie przygranicznym o szerokości 40 km z Obwodem Kaliningradzkim. Od marca 2012 r. obszar monitoringu został zwiększony i był także prowadzony w powiatach północno-wschodniej i wschodniej Polski, wzdłuż granicy z granicy z Litwą, Białorusią i Ukrainą.

⁷ W 2013 r. działania informacyjne objęły m.in. prowadzenie kampanii informacyjnej odnośnie zagrożenia, jakie wynika z wystąpienia ognisk ASF, prowadzenie szkoleń przypominających dla lekarzy weterynarii i personelu pomocniczego i dystrybucję ulotek informacyjnych w sprawie ASF. W ramach powyższych działań w 2013 r. przeprowadzono 873 szkolenia, w trakcie których przeszkolono 21.778 osób. Ponadto, rozdystrybuowano 409.165 ulotek i broszur.

⁸ W ramach ćwiczeń LIBERO 2013 organizowanych wspólnie przez RCB, MRiRW oraz GLW, IW oraz inne służby ćwiczyły zwalczanie symulowanych ognisk ASF. W ramach ćwiczenia przetestowano procedury zawarte w planach gotowości zwalczania chorób zakaźnych zwierząt oraz procedury współpracy z innymi służbami w związku z symulowanym wystąpieniem ASF w 3 województwach – lubelskim, warmińsko-mazurskim oraz mazowieckim, jak również symulowanym wystąpieniem ASF na terenie RFN w pobliżu granicy z Polską (woj. lubuskie i zachodniopomorskie). Udział w ćwiczeniu wzięli przedstawiciele instytucji administracji publicznej poziomu centralnego, wojewódzkiego oraz powiatowego.

zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt⁹ (uozz). Wojewodowie w rozporządzeniach¹⁰ określili środki mające na celu stworzenie systemu monitorowania obrotu zwierzętami wrażliwymi na afrykański pomór świń oraz wszelkich pozyskanych od nich produktów, wprowadzone we wschodnich, przygranicznych powiatach tych województw. Te same środki zapobiegawcze w dniu 31 stycznia 2014 r. zostały wdrożone w powiecie goldapskim w województwie warmińsko-mazurskim, w związku wystąpieniem przypadków ASF na terytorium Litwy.

(dowód: akta kontroli str. 140, 1511-1519)

Główny Lekarz Weterynarii opracował program mający na celu wczesne wykrycie zakażeń wirusem wywołującym afrykański pomór świń oraz poszerzenie wiedzy na temat ryzyka wystąpienia tej choroby na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.¹¹ Program realizowany był od 2 lipca do 31 grudnia 2013 r., zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 2014 r.¹², w ramach koordynacji zwalczania ASF na obszarze Polski, Litwy i Łotwy.

Program kontynuowano w 2014 r.¹³ Środki na realizację programu zostały zaplanowane w budżetach wojewodów i budżecie państwa jako rezerwy celowe.

W ramach monitorowania wystąpienia ASF prowadzonego w latach 2011–2013, poddano badaniom laboratoryjnym próbki pobrane od 2.124 świń i 13.063 dzików (łącznie od 15.187 sztuk zwierząt). Wszystkie przebadane w tym okresie próbki nie wykazały obecności wirusa ASF. Badania laboratoryjne wykonywane były w PIW-PIB w Puławach.

(dowód: akta kontroli str. 137-138, 183-184)

Łączny koszt realizacji monitorowania zakażeń ASF w 2013 r. wyniósł 3.856 tys. zł. W programie monitorowania ASF na rok 2014 koszty oszacowane zostały dla trzech stref na łączną kwotę 38.682,5 tys. zł. Koszt realizacji Programu w okresie trzech kwartałów 2014 r. wyniósł łącznie 3.123,7 tys. zł, tj. 8,1% szacowanej kwoty na 2014 r.¹⁴ Z wyjaśnień Zastępcy GLW wynika, że z uwagi na mniejszą niż zakładano skalę stwierdzonych zakażeń ASF szacowane koszty programu przewyższyły poniesione wydatki.

(dowód: akta kontroli str. 183, 318-319, 1702-1703, 2169-2170)

Ocena cząstkowa

Główny Lekarz Weterynarii realizował działania na rzecz zabezpieczenia Polski przed ASF, wdrażając program wczesnego wykrywania ASF i określając procedury zwalczania tej choroby w przypadku jej stwierdzenia w stadach świń.

⁹ Dz. U. z 2014 r., poz. 1539.

¹⁰ Rozporządzenia wojewodów w sprawie zarządzenia środków w związku z wystąpieniem ASF na terytorium Białorusi i możliwości jego przeniesienia na terytorium RP zostały opublikowane odpowiednio w dziennikach urzędowych województwa podlaskiego (9 sierpnia 2013 r.), mazowieckiego (9 sierpnia 2013 r.) i lubelskiego (7 sierpnia 2013 r.).

¹¹ Decyzją wykonawczą Komisji Europejskiej nr 498/2013/UE z dnia 10 października 2013 r. dotyczącą wkładu finansowego Unii z tytułu nadzoru i innych środków nadzwyczajnych wprowadzonych w Estonii, na Łotwie, Litwie i w Polsce przeciwko afrykańskiemu pomorowi świń w sąsiednich państwach trzecich (Dz. U. UE L Nr 272 z 12 października 2013r., s. 47) program ten na rok 2013 został zatwierdzony.

¹² Dz. U. 2014 r., poz. 115.

¹³ Program stanowił załącznik do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie wprowadzenia w 2014 r. na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej „Programu mającego na celu wczesne wykrycie zakażeń wirusem wywołującym afrykański pomór świń i poszerzenie wiedzy na temat tej choroby oraz jej zwalczanie” (Dz. U. 2014 r., poz. 996).

¹⁴ Dodatkowo zostały poniesione przez jednostki IW inne koszty, w wysokości 637,7 tys. zł, które nie są wymienione w tabeli zawartej w pkt 8 programu, ale które były bezpośrednio powiązane z realizacją działań przewidzianych w programie.

2. Działania organów państwa po stwierdzeniu wirusa ASF na terenie Polski

Opis stanu faktycznego

Główny Lekarz Weterynarii, zgodnie z art. 15 ust. 2 dyrektywy Rady 2002/60/WE, w związku z wystąpieniem w dniach 17 i 18 lutego 2014 r. dwóch przypadków ASF u dzików w województwie podlaskim, określił wielkość obszaru zakażonego. Propozycję obszaru zakażonego ASF wraz z wielkością utrzymywanego na nim pogłowia świń oraz liczbą zakładów ubojowych i przetwórczych zlokalizowanych na tym obszarze, GLW przedstawił Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a następnie KE.

(dowód: akta kontroli str. 845-850)

Główny Lekarz Weterynarii podczas ustalania wielkości obszaru zakażonego uwzględnił m.in.: wystąpienie ognisk ASF u świń i przypadków zakażeń u dzików na Litwie, Ukrainie, Białorusi i terytorium Federacji Rosyjskiej, możliwość nielegalnego przywozu skażonej wirusem ASF żywności pochodzenia zwierzęcego podczas ruchu pojazdów z Federacji Rosyjskiej i Białorusi przez drogowe przejścia graniczne, a także możliwość przemieszczenia dzików z obszaru Białorusi do Polski. Wzięto pod uwagę także fakt, iż „(...) *nie istniały dowody na to, iż w Polsce doszło do cyrkulacji wirusa w populacji dzików na dość ograniczonym obszarze*”.

Decyzją wykonawczą Komisji nr 2014/100/UE z dnia 18 lutego 2014 r. dotyczącą niektórych tymczasowych środków ochronnych w odniesieniu do afrykańskiego pomoru świń w Polsce¹⁵, za obszar zakażony uznano: powiaty sejneński, sokólski, hajnowski, bielski, siemiatycki, trzy gminy powiatu augustowskiego i pięć gmin powiatu białostockiego w województwie podlaskim, powiat łosicki w województwie mazowieckim oraz powiaty biański i włodawski w województwie lubelskim. Zastępca GLW wyjaśnił, że wielkość obszaru zakażonego była konsultowana z KE. Komisja „(...) *przekazała wyraźne wytyczne, które miały duży wpływ na wielkość, kształt i czas tworzonego obszaru objętego ograniczeniami. KE poinformowała, że Polska musi przesłać listę jednostek wchodzących w skład obszaru objętego ograniczeniami w dniu 18 lutego 2014 r., w innym przypadku KE wyda samodzielnie decyzję, która będzie wskazywała najprawdopodobniej całe województwo podlaskie jako obszar objęty ograniczeniami; (...) ww. wytyczne Komisji zostały przekazane GLW podczas rozmów telefonicznych (...)*”.

(dowód: akta kontroli str. 1698-1699)

Główny Lekarz Weterynarii przekazał KE¹⁶, po upływie około 2 tygodni od wydania decyzji wykonawczej Komisji 2014/100/UE, propozycję zmniejszenia wielkości obszaru zakażonego m.in. o ww. powiaty w województwie mazowieckim i lubelskim. Zmniejszenie obszaru zakażonego oraz wyznaczenie obszaru ochronnego nastąpiło decyzją wykonawczą Komisji 2014/178/UE z dnia 27 marca 2014 r.¹⁷

¹⁵ Dz. U. UE L Nr 50 z 20 lutego 2014 r., s. 35 – wygaśnięcie z dniem 14 marca 2014 r.

¹⁶ W dniu 4 marca 2014 r., podczas posiedzenia Stałego Komitetu ds. Łańcucha Żywnościowego i Zdrowia Zwierząt w Brukseli.

¹⁷ Decyzja wykonawcza Komisji 2014/178/UE z dnia 27 marca 2014 r. dotycząca środków kontroli w zakresie zdrowia zwierząt w odniesieniu do afrykańskiego pomoru świń w niektórych państwach członkowskich (Dz. U. UE L 95 z 29 marca 2014 r., s. 47 ze zm.) – uchylona 11 października 2014 r.

Jak wynika z wyjaśnień Zastępcy GLW, propozycja zmniejszenia obszaru zakazonego była spowodowana niestwierdzeniem „kolejnych przypadków (ani ognisk) ASF w Polsce” oraz „całkowitą zmianą warunków pogodowych (wzrost temperatury powyżej 0°C, zniknięcie pokrywy lodowej na rzece Bug)” co mogło pozwolić na ustalenie, że „dziki w fazie siewstwa wirusa przy wysokiej gorączce nie będą w stanie pokonać tej bariery geograficznej.”

(dowód: akta kontroli str. 1690, 1700-1701)

Decyzją 2014/637/UE z dnia 28 sierpnia 2014 r.¹⁸ obszar objęty ograniczeniami pozostał niezmieniony, a obszar ochronny powiększono o 23 gminy. Decyzją 2014/709/UE z dnia 9 października 2014 r.¹⁹ obszar ochronny zmniejszono o dwie gminy.

(dowód: akta kontroli str. 833-834, 1198, 1203-1210)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Główny Lekarz Weterynarii w lutym 2014 r. ustalił obszar zakazony wirusem ASF, wymieniony w decyzji wykonawczej Komisji nr 2014/100/UE, jedynie na podstawie dwóch przypadków tej choroby stwierdzonych u dzików w powiecie sokólskim.

W bezpośrednim sąsiedztwie granic Polski nie było ognisk ASF²⁰. Stwierdzone w styczniu 2014 r. dwa przypadki ASF u dzików na Litwie oraz ustanowiony w tym państwie obszar objęty ograniczeniami, a także możliwość przeniesienia zakażeń przez dziki z obszaru Białorusi²¹, wskazywały – w ocenie NIK – na ograniczone ryzyko przeniesienia zakażeń na obszar powiatu łosickiego, włodawskiego i bialskiego. Potwierdziły to przypadki ASF odnotowane w kolejnych miesiącach 2014 r. jedynie na obszarze powiatów białostockiego i sokólskiego, w odległości około 20 km od granicy z Białorusią.

(dowód: akta kontroli str. 824-834, 1826-1840)

Opis stanu
faktycznego

W dniu 14 maja 2014 r. Główny Lekarz Weterynarii przekazał Komisji Europejskiej plan środków podjętych w celu zwalczania afrykańskiego pomoru świń u dzików na obszarze objętym ograniczeniami i ochronnym (Plan zwalczania ASF u dzików), opracowany na podstawie art. 16 dyrektywy Rady 2002/60/WE i przyjęty decyzją wykonawczą KR z dnia 7 lipca 2014 r. zatwierdzającą plany zwalczania afrykańskiego pomoru świń u dziczających świń na niektórych obszarach Litwy i Polski.²²

¹⁸ Decyzja wykonawcza Komisji 2014/637/UE z dnia 28 sierpnia 2014 r. zmieniająca załącznik do decyzji wykonawczej 2014/178/UE odnośnie obszarów objętych ograniczeniami w związku z afrykańskim pomorem świń w niektórych państwach członkowskich (Dz. U. UE L 259 z 30 sierpnia 2014 r., s. 23).

¹⁹ Decyzja wykonawcza Komisji 2014/709/UE z dnia 9 października 2014 r. w sprawie środków kontroli w zakresie zdrowia zwierząt w odniesieniu do afrykańskiego pomoru świń w niektórych państwach członkowskich i uchylającej decyzję wykonawczą 2014/178/UE (Dz. U. UE L 295 z 11 października 2014 r., s. 63).

²⁰ Stosownie do art. 9 dyrektywy Rady 2002/60/WE po stwierdzeniu ogniska ASF wyznacza się obszar zagrożony o promieniu co najmniej 10 km. Najbliższe ogniska stwierdzono m.in. w 2011 r. w rejonie Petersburga, w sierpniu 2012 r. w południowo wschodniej części Ukrainy, w czerwcu 2013 r. w obwodzie grodzieńskim na Białorusi i w rejonie Witebska – 170 km i 450 km od granicy z Polską, a w styczniu 2014 r. w obwodzie ługańskim na Ukrainie.

²¹ Wyniki analizy molekularnej wirusa ASF pozyskanego z przypadków ASF u dzików na Litwie, wskazywały, że wirus ten jest identyczny ze szczepem wyizolowanym na Białorusi.

²² Dz. U. UE L 200 z 9 lipca 2014, s. 21.

Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 sierpnia 2014 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem u dzików afrykańskiego pomoru świń²³ wdrożono Plan zwalczania ASF u dzików, wprowadzający m.in. zakaz polowań zbiorowych na dziki na obszarze objętym ograniczeniami (§ 2 ust. 2 pkt 3a).

Propozycje zmian do Planu, w zakresie m.in. możliwości prowadzenia polowań zbiorowych, GLW przekazał KE w dniu 16 września 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 364-396, 584-585)

Główny Lekarz Weterynarii rozszerzył w Planie zakres ograniczeń określonych w rozporządzeniu z dnia 31 marca 2014 r. w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem u dzików afrykańskiego pomoru świń²⁴, wprowadzając m.in. zakaz polowań zbiorowych. Wprowadzenie tego zakazu uniemożliwiło przeprowadzanie polowań zbiorowych bez zmiany Planu. Departament Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii (DBŻiW) w MRiRW przekazał GLW w dniu 28 kwietnia 2014 r. uwagi do projektu Planu zwalczania afrykańskiego pomoru świń u dzików na obszarach objętych ograniczeniami²⁵, wskazując, że zgodnie z art. 16 dyrektywy 2002/60/WE²⁶ Plan ten powinien obejmować środki podjęte jedynie w obszarze zakażonym wskazanym w ww. rozporządzeniu Ministra RiRW z dnia 31 marca 2014 r., bez nakładania nowych ograniczeń. Pomimo tych uwag, GLW wprowadził ograniczenia do projektu Planu zwalczania ASF u dzików i przekazał KE.

Zastępca GLW wyjaśnił, że umieszczenie w Planie zwalczania ASF zakazu wykonywania polowania na dziki innego niż indywidualne wynikało m.in. z: możliwości wprowadzania całkowitego zakazu (zawieszenia) polowań na dziki w obszarze objętym ograniczeniami, stosownie do art. 15 ust. 2 lit. a) drugiej tiret dyrektywy 2002/60/WE, uwzględnienia wniosków z misji Wspólnotowego Weterynaryjnego Zespołu do Spraw Kryzysowych w dniach 25–28 lutego 2014 r.²⁷, a także wytycznych Komisji Europejskiej SANCO/7138/2013 z dnia 14 stycznia 2014 r. oraz opinii EFSA²⁸ z 17 marca 2014 r., zgodnie z którymi polowania mogą prowadzić do przemieszczania dzików na większe odległości i tym samym zwiększenia możliwości zakażeń ASF.

W dniu 16 września 2014 r. GLW przesłał KE propozycje zmian do Planu zwalczania ASF i dopuszczenie polowań zbiorowych na dziki. Komisja Europejska stwierdziła, że zaproponowane zmiany są możliwe pod warunkiem, że będą zgodne z nową strategią zwalczania ASF²⁹, opracowaną podczas spotkania Wspólnotowego Weterynaryjnego Zespołu do Spraw Kryzysowych, które odbyło się w Wilnie w dniach 8–10 października 2014 r.

²³ Dz. U. z 2014 r., poz. 1205.

²⁴ Dz. U. 2014 r., poz. 420 ze zm.

²⁵ W dniu 17 kwietnia 2014 r. GLW wystąpił do DBŻiW o opinie i uwagi do projektu Planu zwalczania ASF u dzików.

²⁶ Dyrektywa z dnia 27 czerwca 2002 r. ustanawiająca przepisy szczególne w celu zwalczania afrykańskiego pomoru świń oraz zmieniająca dyrektywę 92/119/EWG w zakresie choroby cieszyńskiej i afrykańskiego pomoru świń (Dz. U. UE L 192 z 20 lipca 2002 r., s. 27 ze zm.).

²⁷ Raport z misji wskazuje, iż „O ile sytuacja epidemiologiczna nie ulegnie zmianie, obecny zakaz polowania powinien obowiązywać do lipca lub nawet do sierpnia (...). W takim przelotnym krajobrazie epidemiologicznym depopulacja dzików w drodze polowań może przynieść efekt przeciwny do zamierzonego (zakłócenie struktury społecznej, wzrost chaotycznych, ucieczkowych zachowań)”.
²⁸ Ang. – European Food Safety Authority.

²⁸ Ang. – European Food Safety Authority.

²⁹ Z wyjaśnień Zastępcy GLW wynika, że Główny Lekarz Weterynarii uczestniczył w opracowaniu nowej strategii zwalczania ASF, zgodnie z którą niedopuszczalna jest nadmierna redukcja populacji dzików; polowania na dziki w obszarze objętym ograniczeniami muszą być prowadzone w taki sposób, aby nie doszło do nadmiernego przemieszczania dzików; KE pozostawia dowolność w określeniu szczegółowych środków zwalczania ASF, dopóki pozostają w zgodzie z ww. zasadami.

W dniu 19 listopada 2014 r. GLW przesłał do KE nową wersję Planu zwalczania ASF u dzików uwzględniającą:

- możliwość polowań indywidualnych na dziki bez zgody właściwego miejscowo Powiatowego Lekarza Weterynarii,
- dopuszczenie polowań zbiorowych bez psów, niepowodujących nadmiernego przemieszczania się zwierząt,
- zniesienie obowiązku badania wszystkich dzików odstrzelonych w obszarze ochronnym, a badanie w kierunku ASF będzie niezbędne tylko w przypadku dzików, których tusze wywożone są poza ten obszar.

(dowód: akta kontroli str. 807-808, 1795-1796, 1670, 1726-1754)

W dniu 19 lutego 2014 r. przesłał do Wojewodów: Podlaskiego i Lubelskiego propozycje projektów rozporządzeń w sprawie zarządzenia środków w związku z wystąpieniem ASF na terytorium RP oraz zagrożeniem wystąpienia ASF na obszarze przekraczającym obszar jednego powiatu oraz do PLW w Łosicach – propozycję projektu rozporządzenia w sprawie zarządzenia środków w związku z wystąpieniem ASF na terytorium RP oraz zagrożeniem wystąpienia ASF. Akty prawne w tym zakresie zostały wydane.

(dowód: akta kontroli str. 2000-2015)

W dniu 18 lutego 2014 r. GLW wystąpił do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o pilne podjęcie prac legislacyjnych w celu opracowania – na podstawie art. 47 ust. 1 uoizz – rozporządzenia w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem u dzików afrykańskiego pomoru świń. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 26 lutego 2014 r.³⁰

(dowód: akta kontroli str. 852-853)

W dniu 13 marca 2014 r. GLW wystąpił do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z projektem zmiany rozporządzenia z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem u dzików afrykańskiego pomoru świń, m.in. przez możliwość grupowania świń w miejscach przeznaczonych do prowadzenia działalności nadzorowanej i wysyłania do rzeźni. Zmienione w tym zakresie przepisy wprowadzono rozporządzeniem z dnia 19 marca 2014 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem u dzików afrykańskiego pomoru świń³¹. Zastępca GLW wyjaśnił, że *„zmiany te zostały wprowadzone z jednej strony w celu umożliwienia sprzedaży świń pochodzących z obszaru objętego ograniczeniami do rzeźni i tym samym zapobieżenia sytuacjom, w których dobrostan świń, w szczególności tuczników w tym obszarze zostałby zagrożony, a z drugiej strony w celu minimalizacji możliwości rozprzestrzeniania się wirusa na tym obszarze oraz z tego obszaru”*.

(dowód: akta kontroli str. 2080, 2115-2118)

³⁰ Dz. U. 2014 r., poz. 247 – utraciło moc z dniem 31 marca 2014 r. W rozporządzeniu tym wprowadzono regulacje zapewniające wykonanie decyzji wykonawczej Komisji 2014/100/UE oraz środki zaradcze i prewencyjne uniemożliwiające zawleczenie choroby do gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną na obszarach objętych ograniczeniami. Dotyczyły one m.in. nakazu kierowania zwierząt z gospodarstwa położonego na obszarze objętym ograniczeniami bezpośrednio do rzeźni.

³¹ Dz. U. z 2014 r., poz. 354.

W dniu 24 października 2013 r. GLW zwrócił się do DBŻiW w MRiRW o podjęcie prac nad zmianami rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 października 2010 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji mięsa przeznaczonego na użytek własny.³²

Rozporządzeniem z dnia 19 marca 2014 r. zmieniającym ww. rozporządzenie Ministra RiRW z dnia 21 października 2010 r.³³ wprowadzono możliwość uboju świń na użytek własny.

(dowód: akta kontroli str. 2111-2114)

Główny Lekarz Weterynarii stosownie do przepisów Dyrektywy Rady 2002/60/WE (art. 3 ust. 2) powiadamiał i przekazywał Komisji i innym Państwom Członkowskim informacje o przypadkach pierwotnych afrykańskiego pomoru świń stwierdzonych u dzików, ogniskach afrykańskiego pomoru świń stwierdzonych w gospodarstwach oraz wynikach dochodzenia epidemiologicznego. Zastępca GLW wyjaśnił, że informacja o przypadkach i ogniskach ASF była w formie pisemnej przekazywana wyłącznie do Komisji Europejskiej, która następnie przekazywała je Państwom Członkowskim. Informacja przesyłana poprzez system ADNS (ang. animal diseases notification system – system informatyczny służący do powiadamiania o wystąpieniu chorób zakaźnych) była bezpośrednio przekazywana wszystkim Państwom Członkowskim.

(dowód: akta kontroli str. 1222-1223, 1232-1317)

Główny Lekarz Weterynarii podejmował działania w związku z ograniczeniami w eksporcie wieprzowiny³⁴, umożliwiające jego wznowienie. Wnioskował m.in. do władz weterynaryjnych Chin i Korei o uznanie Polski jako kraju wolnego od ASF wśród świń domowych oraz zniesienie restrykcji nałożonych na import mięsa wieprzowego. W wyniku prowadzonych negocjacji eksport mięsa wieprzowego lub produktów wieprzowych spoza strefy objętej ograniczeniami możliwy jest obecnie do 18 krajów spoza UE³⁵.

(dowód: akta kontroli str. 362-363, 397-431, 717-722, 756-783, 1093-1097)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Główny Lekarz Weterynarii w dniu 3 marca 2014 r. przekazał wojewódzkim lekarzom weterynarii wytyczne dotyczące stosowania niektórych przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem u dzików afrykańskiego pomoru świń, w których poinformował o wymaganiach dotyczących świeżego mięsa

³² Dz. U. Nr 207, poz. 1370.

³³ Dz. U. z 2014 r., poz. 356.

³⁴ Po wystąpieniu zakażeń ASF do zakończenia czynności kontrolnych eksport mięsa wieprzowego oraz produktów z mięsa wieprzowego nie mógł być prowadzony do Chińskiej Republiki Ludowej, Federacji Rosyjskiej, Białorusi, Kazachstanu, Japonii, Korei Południowej, Singapuru, Tajwanu, Wybrzeża Kości Słoniowej, Serbii bez odpowiedniej obróbki termicznej niwelującej wirusa.

³⁵ Hongkongu, Wietnamu, USA, Kanady, Macedonii (tylko produkty), Moldawii, Albanii, Uzbekistanu, Azerbejdżanu, Ukrainy (poza województwem podlaskim), RPA (tylko produkty), Australii (tylko produkty), Arabii Saudyjskiej, Gruzji, Bośni i Hercegowiny, Mongolii.

wieprzowego pochodzącego ze strefy objętej ograniczeniami, w tym o obowiązku odrębnego znakowania i poddania go obróbce termicznej.

Już w dniu 12 marca 2014 r. Komisja Europejska poinformowała GLW³⁶, że przepisy (art. 1) dyrektywy Rady 2002/99/WE z dnia 16 grudnia 2002 r. ustanawiającej przepisy sanitarne regulujące produkcję, przetwarzanie, dystrybucję oraz wprowadzanie produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi³⁷, nie wpływają m.in. na przepisy ustanowione w dyrektywie Rady 2002/60/WE w celu zwalczania afrykańskiego pomoru świń. Komisja stwierdziła, że art. 15 i 16 dyrektywy 2002/60/WE ustanawiają zasady mające zastosowanie w przypadkach, w których ASF jest podejrzewane lub potwierdzone u dzików. Nie przewidują one ograniczeń w odniesieniu do mięsa wieprzowego pochodzącego od świń utrzymywanych w gospodarstwach znajdujących się w obszarze zakażonym jako działania ustanowionego po stwierdzeniu ASF u dzików.

Biorąc pod uwagę stanowisko KE, GLW w dniu 19 marca 2014 r. wydał kolejne wytyczne w sprawie stosowania przepisów dotyczących produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego na obszarach objętych ograniczeniami, zakazami lub nakazami w związku z wystąpieniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przypadków afrykańskiego pomoru świń, w których poinformował, że w Polsce nie będą miały zastosowania przepisy dyrektywy 2002/99/WE dotyczące odrębnego znakowania oraz przepisy dotyczące właściwej obróbki.

Zastępca GLW wyjaśnił, że *„nałożenie obowiązku poddawania obróbce termicznej świeżego mięsa pochodzącego ze strefy objętej ograniczeniami wynikało z powszechnie obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa, tj. ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1577 z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 września 2010 r. w sprawie produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego pochodzących z obszarów podlegających ograniczeniom, nakazom lub zakazom (Dz. U. Nr 183, poz. 1231). Wytyczne Głównego Lekarza Weterynarii same w sobie nie stanowiły jakiegokolwiek podstawy prawnej (...).”*

Zdaniem NIK, wskazane w wytycznych GLW z dnia 3 marca 2014 r. przepisy dotyczące sposobu postępowania w zakresie znakowania i obróbki mięsa wieprzowego z obszaru objętego ograniczeniami, w tym przypadku nie powinny być zastosowane.

(dowód: akta kontroli str. 889-909, 1065-1069, 1071-1075, 1128-1137, 2081)

³⁶ W dniu 12 marca 2014 r. GLW wystąpił do KE o interpretację przepisów dyrektywy Rady 2002/99/WE oraz dyrektywy 2002/60/WE, w szczególności w odniesieniu do przepisów i ograniczeń UE mających zastosowanie do mięsa wieprzowego, w następstwie potwierdzenia przypadków ASF u dzików.

³⁷ Dz. U. UE L Nr 18 z 23 stycznia 2003 r., s. 11 ze zm.

2.1. Zwalczenie afrykańskiego pomoru świń w stadach świń

Opis stanu
faktycznego

W dniu 23 lipca 2014 r. stwierdzono pierwsze ognisko ASF w gospodarstwie posiadającym osiem sztuk świń, a w dniu 8 sierpnia 2014 r. – drugie ognisko w gospodarstwie z jedną swinia. Oba ogniska ASF u świń wystąpiły na obszarze powiatu białostockiego. Z wyjaśnień Zastępcy GLW wynika, że prawdopodobną przyczyną wystąpienia ognisk choroby u świń było niestosowanie się do podstawowych zasad bioasekuracji w gospodarstwach i przeniesienie zakażenia poprzez dziki.

Z tego względu GLW opublikował w dniu 11 sierpnia 2014 r. na stronach internetowych Głównego Inspektoratu Weterynarii komunikat do mieszkańców i turystów przebywających na terenie gmin Gródek, Krynki, Michałowo i Szudziałowo w powiecie białostockim o zaprzestanie wędrówek turystycznych, grzybobrania i innych form rekreacji do odwołania, ze względu na możliwość przeniesienia wirusa ASF z obszarów leśnych.

(dowód: akta kontroli str. 125-126, 1696-1697, 1778-1785)

W celu przeciwdziałania rozszerzenia ASF, w obu zakażonych gospodarstwach, zwłoki świń (padłych i zabitych), obornik i pasza zostały zniszczone, sprzęt nienadający się do dezynfekcji spalono, a budynki zdezynfekowano. W wyznaczonych przez powiatowego lekarza weterynarii obszarach zapowietrzonych i zagrożonych ustalono liczbę utrzymywanych świń, dokonano ich wyceny, a następnie zlikwidowano. W obszarze zapowietrzonym wokół pierwszego ogniska (wokół drugiego – świni nie były utrzymywane) zabito 109 sztuk świń w 23 gospodarstwach, a w obszarach zagrożonych zlikwidowano łącznie 237 sztuk świń w 69 gospodarstwach. Łącznie zlikwidowano 346 sztuk świń w 92 gospodarstwach oraz 4 sztuki świń w dwóch gospodarstwach zakażonych (ogniskach ASF). Działania wokół pierwszego ogniska zakończone zostały 8 sierpnia 2014 r. a wokół drugiego – 22 sierpnia 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 1212-1214)

W związku z wykryciem pierwszego ogniska ASF, zarządzeniem nr 4/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. GLW powołał Krajowy Zespół Kryzysowy przy Głównym Lekarzu Weterynarii ds. ASF, składający się wyłącznie z pracowników Głównego Inspektoratu Weterynarii.

Ponadto GLW wydał polecenie wojewódzkim lekarzom weterynarii informowania posiadaczy świń o obowiązku zgłaszania nagłych padnięć świń do organów IW, a WLW w Białymstoku przekazania polecenia powiatowym lekarzom weterynarii *„bezwzględne egzekwowanie od posiadaczy świń przestrzegania zasad bioasekuracji zawartych w rozporządzeniu Ministra RiRW z dnia 31 marca 2014 r.”* Poleciał także wojewódzkim lekarzom weterynarii wystąpienie do Policji, Inspekcji Transportu Drogowego, oraz Straży Granicznej o wzmożenie kontroli transportów zwierząt, a w szczególności transportów świń.

Główny Lekarz Weterynarii lipcu 2014 r.³⁸ zwrócił się także do Szefa Służby Celnej o zamieszczenie na stronach internetowych wszystkich izb celnych informacji o zakazie wprowadzania na terytorium Polski produktów pochodzenia zwierzęcego w bagażu podręcznym oraz poinformował o niewystarczającym egzekwowaniu przepisów przez służbę celną, w zakresie kontroli bagażu podręcznych pod względem nielegalnego przywozu z krajów trzecich produktów pochodzenia zwierzęcego.

³⁸ W pismach z dnia 25 i 30 lipca 2014 r.

W piśmie z 4 sierpnia 2014 r. GLW zwrócił się m.in. do Wojewody Podlaskiego i Wojewody Lubelskiego o zapewnienie przejazdu samochodów ciężarowych przez maty dezynfekcyjne na drogowych przejściach granicznych.

Ponadto, przeprowadził wizytację przejścia granicznego znajdującego się na obszarze objętym ograniczeniami, stwierdzając, że maty przejazdowe do dezynfekcji kół pojazdów nie były nasączone środkiem dezynfekcyjnym, konfiskatory służące do przechowywania nielegalnie przywożonej żywności pochodzenia zwierzęcego nie były zabezpieczone przed dostępem osób trzecich i nie było w nich skonfiskowanej żywności pochodzenia zwierzęcego. W trakcie wizytacji żywność taka była stwierdzana przez służby graniczne w każdym samochodzie przekraczającym granicę z Polską. O powyższym GLW poinformował Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi³⁹.

(dowód: akta kontroli str. 125, 189-194, 195-209, 601, 1160, 1223, 1227-1230, 1232-1317, 1540-1555)

W ramach monitorowania zakażeń ASF, od początku 2014 r. do 30 września 2014 r. w 1.369 gospodarstwach na obszarach objętych ograniczeniami wykonano 14.525 badań prób pobranych od świń, w tym 6 prób było z wynikiem pozytywnym. Na obszarze ochronnym przeprowadzono 35 badań w stadach świń w 27 gospodarstwach – wszystkie z wynikiem negatywnym.

Koszt badań w stadach świń łącznie z kosztem utylizacji świń padłych i zabitych na obszarze objętych ograniczeniami wyniósł 2.833,4 tys. zł, a na obszarze ochronnym 7,5 tys. zł.

Spośród zbadanych w PIW-PIB w Puławach prób pobranych od 1.968 dzików na obszarze objętym ograniczeniami stwierdzono 34 próby z wynikiem pozytywnym. Nie stwierdzono obecności wirusa ASF w 1.523 próbach pobranych od dzików na obszarze ochronnym.

Koszt badań prób pobranych od dzików, łącznie z kosztem utylizacji tusz dzików, u których stwierdzono obecność wirusa ASF wyniósł 2.442,1 tys. zł na obszarze objętym ograniczeniami, a na obszarze ochronnym – 352,8 tys. zł.

Łączny koszt badań laboratoryjnych na obu obszarach, w okresie od 1 stycznia do 30 września 2014 r., wyniósł 3.635,8 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 2168)

Ocena cząstkowa

Główny Lekarz Weterynarii podjął działania w celu ograniczenia skutków zakażeń afrykańskim pomorem świń. Terminowo opracowano plan zwalczania afrykańskiego pomoru świń u dzików. Zlikwidowano zagrożenia związane z ogniskami ASF w stadach świń. Na bieżąco prowadzono działania monitorujące występowanie nowych przypadków ASF oraz informowano o bieżącej sytuacji epizootycznej inne kraje członkowskie UE oraz kraje spoza UE. Podejmowano działania dla przywrócenia eksportu mięsa wieprzowego oraz dla pozyskania nowych rynków zbytu. Jednakże ustanowiono – wprawdzie przejściowo – zbyt rozległy obszar objęty ograniczeniami w odniesieniu do skali zagrożenia ASF, a w wytycznych GLW z dnia 3 marca 2014 r. wskazano przepisy dotyczące znakowania i obróbki mięsa wieprzowego z obszaru objętego ograniczeniami, które w tym przypadku nie powinny być zastosowane.

³⁹ Notatką z dnia 13 sierpnia 2014 r.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne W związku z ustalonym stanem faktycznym, Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

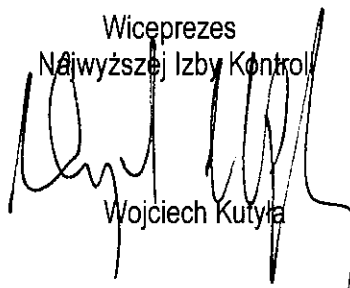
Prawo zgłoszenia zastrzeżeń Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁴⁰ kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli.

Obowiązek poinformowania NIK o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia 16 stycznia 2015 r.

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Wojciech Kutyla

⁴⁰ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.